

Noorwegen vanaf
het water

12/13

PLUS Reizen

Langs molens
en polders

14

Meer dan
tussenstop

15

ZATERDAG 3 OKTOBER 2015

Op safari in Kgalagadi Transfrontier Park.

Het spoor van de San

Het immense Kgalagadi Transfrontier Park in Zuidelijk Afrika is desolaat en toch barst het van de natuur. Van oudsher wonen er groepen als de San en Khoikhoi die in harmonie met deze natuur konden leven. Tegenwoordig balanceren ze er tussen armoede en hoop.

Tekst en beeld: Tom van der Leij

Het gekrijs van een uil op het dak van het luxe chalet gaat door merg en been. Het dier observeert in het maanlicht hoe een leeuw haar drie welpjes over een grote zoutpan dirigeert. De enige waterput in de wijde omgeving is haar doel. Met haar lage luide gegrom

maant ze haar kroost op te schieten. Tegen zonsopkomst kraaien raven de weidse omgeving wakker. Even later wordt er op de voordeur geklopt. Een nieuwe dag in de Kgalagadi, het grootse en grensoverschrijdende natuurpark op de grens van Botswana, Namibië en Zuid-Afrika is aangebroken.

→ Reizen 16/17: Iedere Bosjesman heeft broek aan

Reizen

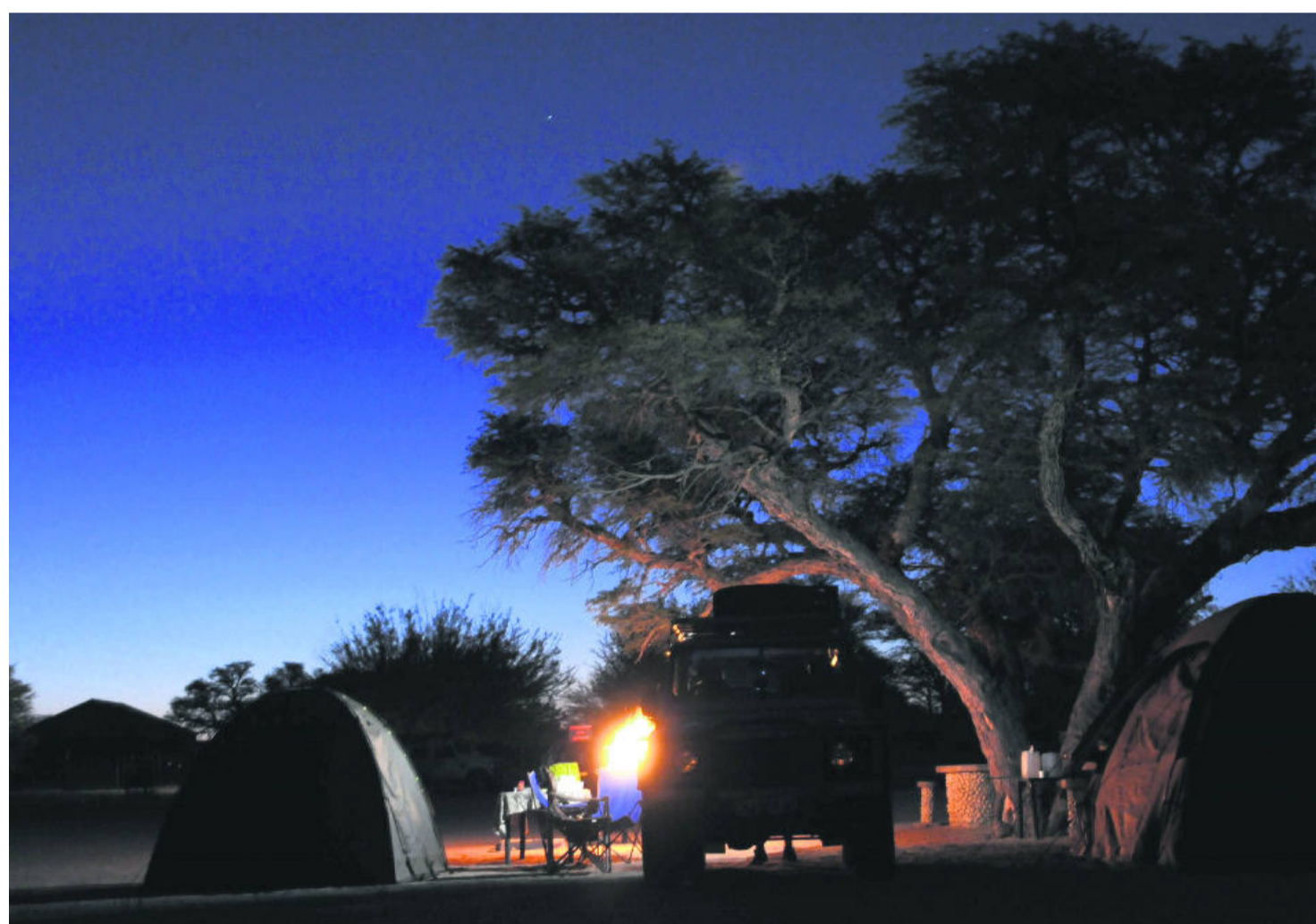
Het traditioneel bekende beeld van de Bosjesman.

Gemsbok in Kgalagadi Transfrontier Park.

Er leven ongeveer 450 leeuwen in het Zuid-Afrikaanse deel van het natuurpark.

Het Nossobkamp op de grens met Namibië.

Wat & Waar

Reis: Een rechtstreekse vlucht vanuit Amsterdam naar Johannesburg duurt ruim elf uur. Het aanbod van vluchten is uitgebreid, veelal met een of meer tussenstops. Wij vlogen met Etihad (www.etihad.com/en-nl). Vlieg vanuit Johannesburg door naar Upington.

Beste reistijd: hele jaar, vermijd de hitte tussen november en februari. **Autohuur:** De enige manier is per terreinwagen met vierwielaandrijving. Sunnycars verhuurt ze inclusief alle verzekeringen: www.sunnycars.nl. Neem voldoende water mee, er zijn benzinepompen.

Slapen: Reserveer je onderkomen in het park ruim van te voren via www.sanparks.org. Voor een luxe chalet met weids uitzicht: www.xauslodge.co.za. Zie voor een ontmoeting met professor Rasa, inclusief overnachting, www.kalahari-trails.co.za

Tip: Koop of huur een satelliettelefoon bij Satcomm. Voor het geval je met pech komt te staan: www.satcomm.nl.

Meer info: www.mijnzuidafrika.nl, www.experiencenortherncape.com, www.tfpd.co.za, www.southafrica.net

'Educatie is de redding voor Khoisan'

Iedere Bosjesman heeft broek aan

→ Vervolg voorpagina Reizen

Ook voor Koos Visser, onze gids en trotse San begint een nieuwe dag. Opstaan, koffie maken en met een groepje toeristen sporen zoeken. Het traditioneel bekende beeld van de Bosjesman is er een in Adams-kostuum, slechts de edele delen bedekt met dierenhuid. Steevast een pijl en boog in de aanslag. Volgens Koos loopt er in Zuid-Afrika niemand meer zo bij. „Op degene na die het voor de fotograferende toeristen doen. Iedere andere Khoisan heeft een broek aan en wil de nieuwste sportschoenen.”

Khoisan is de verzamelnaam voor Khoikhoi en San. Deze bevolkingsgroepen leefden naast elkaar in Zuidelijk Afrika en spraken verwante talen. Waar de eerste groep - ook wel Hottentotten genoemd - veeteelt kenden, bestonden de San of Bos-

jesmannen vooral uit kleine gemeenschappen van jagers en verzamelaars. Door de eeuwen heen zijn de San en Khoikhoi veelal opgegaan in de kleurlingenpopulatie van de Kaapprovincies. Maar in het uiterste noorden in de Kalahariwoestijn zijn nog Khoisangemeenschappen te vinden.

Sporen

In zijn kakikleurige rangeroutfit wijst Koos op de nachtelijke avonturen die in het rode woestijnzand geschreven staan. „Deze afdrukken zijn van een schorpioen in gevecht met zijn prooi.” De uitwerpselen van een mannetjes Springbok en weer iets verder houden we halt bij de sporen van een slang. Ook weet hij van alles te vertellen over de geneeskragtige werking van planten en bomen. De San zijn de beste spoorzoekers

maar die traditie dreigt verloren te gaan. In Botswana en Namibië leven nog Sangemeenschappen vrijwel in harmonie met hun natuurlijke omgeving. Die zijn veelal afgeschermd. In Botswana wordt dat soms gedaan om pottenkijkers buiten de deur te houden. Daar hebben mijnbouwbedrijven het op de bodemschatten onder Khoisanland gemunt en proberen hen het leven onmogelijk te maken. Zo storten ze beton over hun waterputten.

Voorbeeld

Koos is het voorbeeld waar menig Sankind zich aan spiegelt. Hij heeft een opleiding gevolgd, is gehelouhouder en hij heeft werk in de luxe !Xaus Lodge. Deze lodge heeft als personeel louter en alleen Khoisan en Mier, een andere lokale gemeenschap. Het is een leerschool

voor hen. De twee gemeenschappen zijn eigenaar van de grond en verpachten het. Na de lunch is het tijd om een kijkje te nemen in het voor de toeristen opgezette San dorp. Een viertal mannen, twee vrouwen met hun baby's hebben zich voor de gelegenheid in het oorspronkelijke Sankostuum gestoken. De een gutst een motief in een struisvogelei, de ander maakt van hoorn sieraden. „We geven de cultuur van onze voorouders door aan onze kinderen”, vertelt Toppies. Hij telt tot tien in het Nama, een van de oorspronkelijke Khoisantalenen met klikklanken. Voor de rest is het Afrikaans wat de San spreken. Met zijn verweerde huid vol groeven en rimpels, zijn weemoedige en bloeddorlopen ogen ziet hij er uit als een verwaarloosde bejaarde. Toppies is Khoisan, zoon van een

Chief en blijkt slechts vijfenveertig jaar oud. Twee dagen eerder zat Toppies nog stomdronken onder een boom in Witdraai; een boerderij zo'n vijftig kilometer buiten het natuurpark. Tijdens de Apartheidsjaren is er volop met ze gezeuld. Na de afschaffing ervan deden de Khomani San als groep een claim en kregen een stuk van het natuurpark en zes boerderijen toegewezen. Boeren doen ze niet, dat zijn ze van nature ook niet gewend.

Armoede

Het leven in Witdraai is pure armoede. De inwoners hangen er voor hun hutje. Werk is er niet. Omwille van de kinderbijslag krijgen ze vaak al op jonge leeftijd kinderen. Velen zijn verslaafd aan de drank. De ziektes tuberculose en aids zijn er veel voorkomend.

„Educatie! Dat is de enige redding voor ze.” Professor Anne Rasa is duidelijk. „Toen ik hier in de jaren zeventig kwam, werkte ik veel samen met de oude Bosjesmannen. Zij leerden mij de praktische kanten in de natuur zoals sporen zoeken. Ik leerde hen de biologische kanten. We vormden een perfecte aanvulling op elkaar.”

Kennis

„De oude generatie is inmiddels gestorven en tegenwoordig leiden wij de jonge Bosjesmannen op. We leren ze de kennis van hun voorouders. Daarmee kunnen ze toeristen rondleiden.” Ook Koos heeft bij haar zijn opleiding genoten. Daardoor kunnen wij nu die oude kennis ontdekken aan de hand van een echte trotse Sanspooorzoeker. En wat maakt het dan uit of die nou naakt is, of niet?”

Koos Visser bij een weaverest.

